

Begreppet fostrans vandring från plan till handling

- En studie om idrottslärares fostransroll
i den svenska grundskolan

Elin Gårder
Terese Rehnström

IDROTTSHÖGSKOLAN
I STOCKHOLM
Examensarbete 43:2005
Läraryrket 2001-2006
Handledare: Pia Lundquist-Wanneberg

The conversion of the upbringing concept from plan to action

- A study of the Physical Education teachers
upbringing role in the Swedish elementary school

Elin Gårder
Terese Rehnström

STOCKHOLM UNIVERSITY COLLEGE OF
PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS
Graduate essay 43:2005
Teacher program 2001-2006
Supervisor: Pia Lundquist-Wanneberg

Förord

Vi valde att skriva om fostran in skolan p.g.a. att vi själva kände oss osäkra på detta inför vår framtid som lärare. Efter att har gjort praktik funderade vi på skillnaderna mellan elever idag och när vi själva gick i skolan. Vad beror det på att det har skett en förändring i attityderna hos eleverna eller är det så att man inte vill se att man betedde sig likadant själv. Tillsammans med mediernas bild av problemen som finnas på skolorna idag och våra egna erfarenheter väcktes intresset. Vi ville ta reda på hur det ser i ut i verklighetens skola.

Detta examensarbete vänder sig till främst till lärare och lärarstudenter i hela landet, men även andra som är intresserade av området.

Vi vill tacka alla som deltagit i studien, vår handledare Pia, samt alla som hjälp till med korrekturläsning och varit ett bollplank under skrivprocessen.

Vi har lärt oss mycket om dagen skola och känner att vi står stadigare nu med båda fötterna på jorden inför vår kommande lärargärning.

Sammanfattning

Syfte

Uppsatsen har syftat till att, undersöka några lokala kursplaners tolkning av fostransuppdraget som uttrycks i Lpo 94 samt hur idrottslärarna på dessa skolor själva tolkar och implementerar detta i sin undervisning. Våra frågeställningar har varit:

- Vad uttrycker den lokala arbetsplanen om lärarens fostransroll?
- Hur tolkar idrottsläraren begreppet fostran?
- Hur implementerar idrottsläraren fostransbegreppet i sin undervisning?
- Hur har idrottslärarnas personliga erfarenheter med avseende på fostran och skolans utveckling påverkat deras undervisning?
- Skiljer idrottslärarens fostransroll från fostransrollen för lärare i teoretiska ämnen?

Metod

Studien är av kvalitativ karaktär och baseras på fyra individuella djupintervjuer av lärare. Av dessa är två stycken i åldrarna 25-35 år och två 45 år eller äldre. Dessutom har fyra lokala arbetsplaner undersökts med avseende på fostran. Resultaten har sammanställts och behandlats konfidentiellt. Eftersom det är så få respondenter kan inga generella slutsatser dras av studien.

Resultat och slutsats

De lokala arbetsplanerna har en tydlig värdegrund men definierar inte begreppet fostran. Detta lämnas öppet för tolkning och implementering av varje enskild idrottslärare. Avsaknad av tillfredsställande kompetens och utbildning leder till en osäkerhet i kollegiet, där individuella metoder och uppfattningar styr fostran i undervisningen. Läroplanernas utveckling av begreppet har, enligt de äldre respondenterna, inte orsakat några större förändringar i deras undervisning, men man påtalar dock att det är beroende av individens villighet att förändra sitt sätt. De intervjuade idrottslärarna tolkar inte begreppet som något negativt, utan anser att det är något som hela tiden faller sig naturligt i den dagliga undervisningen. Hur inriktad man är på att fostra beror mycket på vilken grupp man har, ens habitus och skolplanen. När en elev har problematiska familjeförhållanden upplevs den även ha svårigheter i skolan på olika sätt. Vissa upplever skillnader i statusen mellan idrott och de mer teoretiska ämnena vilket inverkar på fostransrollen

Abstract

Aim

The aim of this essay is to investigate some local curriculum's interpretation of the upbringing assignment that is expressed in Lpo 94, together with how the physical education teachers in these schools interpret and give expression to this assignment in their teaching. The questions are:

- How does the local curriculum interpret the upbringing assignment of the PE teachers?
- How does the PE teacher interpret the concept upbringing?
- How does the PE teacher work with the upbringing role in their daily teaching?
- How does the different experiences regarding to upbringing and the schools development affect their or the PE teachers' daily teaching?
- Is there any difference in the subject teacher's upbringing role compared to the PE teacher's?

Method

This study is qualitative and based on four deep individual interviews of teachers, two at the age between 25 and 35, and two at the age of 45 or older. In addition, four local curriculum's have been investigated with consideration to upbringing. The result has been recorded and handled confidential. Due to the low number of interviewees, no general conclusions can be made from this study.

Result and conclusion

The local curriculum's have a clear value foundation, but they don't define the upbringing concept. It's optional for each teacher to give an individual expression to this concept. The absence of satisfactory self confidence and education lead to insecurity in the teaching staff. Individual methods and ideas control the educational upbringing in school. According to the older teachers, the development of the curriculum hasn't changed their way of teaching, but they also mention that is up to each teacher to make the change. The interviewed physical education teachers do not experience the upbringing concept negatively, instead they think of it as a natural element in the daily teaching. The teacher's individual concentration on the upbringing concept depends on the group of pupils, individual experience and the curriculum. An experience is that pupils with a problematic home environment, also seem to have different difficulties in the school environment.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 <i>Introduktion</i>	1
1.2 <i>Forskningsläget</i>	2
1.2.1 <i>Lärares tolkning</i>	3
1.2.2 <i>Lärares praktiska arbete</i>	4
1.2.3 <i>Sammanfattning av forskningsläget</i>	7
1.3 <i>Syfte</i>	7
1.4 <i>Frågeställningar</i>	7
1.5 <i>Metod</i>	8
1.5.1 <i>Litteratursökning</i>	8
1.5.2 <i>Urval</i>	8
1.5.3 <i>Databehandling</i>	9
1.5.4 <i>Procedur</i>	10
1.5.5 <i>Validitet och reliabilitet</i>	10
1.5.6 <i>Svagheter med studien</i>	10
1.6 <i>Bakgrund</i>	11
1.6.1 <i>Decentralisering – Lpo 94 – lokala arbetsplaner</i>	11
1.6.2 <i>Definition av fostran och fostransrollen</i>	12
1.6.3 <i>Individualisering ersätter fostran</i>	14
1.6.4 <i>Samverkans effekter - hem och skola</i>	14
2. Resultat	16
2.1 <i>Lokala arbetsplanen</i>	16
2.2 <i>Begreppet fostran</i>	17
2.3 <i>Implementeringen av begreppet i undervisningen</i>	18
2.4 <i>Utvecklingen av begreppet fostran och dess betydelse</i>	21
2.5 <i>Skillnader i fostransrollen</i>	23
3. Sammanfattande diskussion	25
3.1 <i>Vad uttrycker den lokala arbetsplanen om lärares fostransroll?</i>	25
3.2 <i>Hur tolkar idrottslärares begreppet fostran?</i>	26
3.3 <i>Hur implementerar idrottslärares fostransbegreppet i sin undervisning?</i>	27
3.4 <i>Vad har utvecklingen av begreppet fostran i läroplanen för betydelse för idrottslärares tolkning och verksamhet?</i>	29
3.5 <i>Skiljer sig idrottslärares fostransroll sig från lärare i teoretiska ämnen?</i>	30
3.6 <i>Slutsats</i>	32
3.7 <i>Förslag på fortsatta studier</i>	33

4. Käll- och litteraturförteckning

Bilagor

Bilaga 1: Sökbilaga

Bilaga 2: Intervjumall

Bilaga 3: Presentation av respondenter

1. Inledning

1.1 Introduktion

Fostran innebär att avsiktligt forma barn och unga i väsentliga avseenden och kanske för livet.¹ Det man kan fundera över är varför fostran ska ges, vad den ska innehålla, vem som ska bestämma över den och hur den ska ges. Eleverna, föräldrar/vårdnadshavare, samhället och lärarna är alla en del i elevernas fostran. Läraren är ingen auktoritet som tidigare utan ska respektera elevernas personer och vara opartiska i sin undervisning, samtidigt som de i fostran ska stå för bestämda värderingar. De ska representera samhällsintresset i skolan och verka för att demokratins idéer blir vägledande.²

Efter andra världskriget förändrades samhällssynen och synen på medborgarnas fostran. En mer individualiserad och psykologiserad skola skulle formas.³ Individen skulle ges större plats och få mer frihet i sin utveckling. I Lgr 69 ersattes ordet fostran av utveckling.⁴ Stor tonvikt lades vid elevens individuella utveckling vilken skulle främjas genom ett mycket nära samarbete med hemmet. Men ordet fostran kommer tillbaka i Lgr 80. En tydlig skillnad mellan utveckling och fostransbegreppet var att personlighetsutvecklingen nu kom i andra hand. Hemmet hade ett uttalat huvudansvar för att fostra, skolan skulle bara komplettera i fostransuppgiften.⁵ Lpo 94 handlar mer om identitetssökning, tolerans för individen och förmedling av grundläggande värden än om klara fostransupdrag som man kunnat se i de tidigare läroplanerna.⁶

Det har under de senaste åren skrivits mycket negativt i media om skolan, t.ex. att köerna växer till barnpsykiatrin eftersom skolan inte längre klarar av att lösa elevernas problem. Media antyder att problemen med kränkningar och bristande etik och moral blir allt vanligare i skolan. Därtill har stressen bland lärare och elever ökat vilket leder till ohälsa.⁷

¹ Roger Fjellström, *Skolområdets etik – en studie i skolans fostran*, (Lund: Studentlitteratur, 2004), s. 37.

² Fjellström., s.241

³ Sven G Hartman, *Lärares kunskap – Traditioner och idé i svensk utbildningshistoria*, (Linköping: Skapande Vetande, 1999), s. 41

⁴ Läroplan för grundskolan, Lgr 69, allmän del, tillägg och ändringar giltiga från 1:1 juli 1978,(Stockholm: Liber tryck, 1978), s.56

⁵ Läroplan för grundskolan; Lgr 80, – inledning, mål och riktlinjer, (Stockholm: Liber tryck, 1980), s. 19.

⁶ Informationsenheten skolverket@skolverket.se, Läroplaner: Styrdokument, <http://skolverket.se/skolfs?id=258>, Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet: Lpo 94 (2005-01-04)

⁷ Fjellström., s.11f.

” Idag råder en obalans mellan kunskap och fostran. Vi har satt fokus på kunskap och lämnat barnens fostran åt dem själva. Om vi inte ser sammanhanget, om vi inte systematiskt, strukturerat och ämnesövergripande balanserar kunskap med värden och fostran, blir det ännu svårare att nå de pedagogiska målen.”⁸

Idrottslärares attityd till läroplanens uppdrag att fostra eleverna spelar en stor roll i deras undervisning. Hur skolan tolkar läroplanerna, hur kollegor, föräldrar och samhälle i övrigt förväntar sig att lärare ska agera har stor påverkan på var läraren står i denna fråga. Vad anser man sig ha för fostransuppdrag som idrottslärare idag och är det något som genomsyrar upplägg och innehåll i ens undervisning? Om detta skall denna uppsats handla.

1.2 Forskningsläget

Skolan är ett område som de flesta har synpunkter på. Skolpolitiker, administratörer, forskare, lärarutbildare och fackliga företrädare- alla har en syn på hur skolans och lärarens utveckling ska fortgå. Beroende på deras olika utgångspunkter formas skolan till det den är idag. Den vetenskapliga förmågan, yrkesstatusen och mycket annat resulterar i vad en lärare ska göra och vara. Någonstans i debatten saknas huvudpersonens egna föreställningar - läraren. Enligt Anders Magnusson, pedagogisk forskare vid Linköpings Universitet, beror detta på att lärarens uppfattning inte alltid överensstämmer med det som framförs i den offentliga debatten.⁹

Eftersom målen är öppna för lokal tolkning är det just det lokala läroplansarbetet som ger mening i de nationella målen och är utgångspunkten för bedömning av resultaten. Även dessa skall kunna beskrivas och ges förslag på vidareutveckling - kvalitetsredovisning.¹⁰

Enligt Ingrid Carlgren, professor vid Lärarhögskolan i Stockholm, m.fl. framgår av rapporten ”*Samtal för förändring*” att:

- För de skolor som formulerar lokala mål utifrån ”mål att uppnå”, glider målformuleringar och kriterieformuleringar ihop.
- Inga av skolorna arbetar utifrån kursplanernas mål att sträva mot.

⁸ Per Binach, ”Föräldrarna har abdikerat”, Svenska Dagbladet, 22/3, 2005, s. 3.

⁹ Magnusson A, *Läraren och lärarkunskapen - en studie av 10 högstadielärares syn på den egna kunskapen*, Institutionen för pedagogik och psykologi, Linköpings Universitet 1997 s. 2.

¹⁰ Carlgren I, Hörnqvist B, *När inget facit finns... - om skolutveckling i en decentraliserad skola*, (Stockholm;Skolverket, 1999) s. 20.

- Kursplanerna ses inte som stöd i ett elevaktivt arbetssätt. Tvärtom tycks det vara så att man uppfattar en motsättning mellan läroplanens mer elevaktiva målformuleringar och kursplanerna.¹¹

Man kan diskutera huruvida kursplanernas mål verkligen eftersträvas i planeringen av undervisningen. Läro- och kursplanerna är gjorda för att komplettera varandra, men det verkar i och med dessa punkter som att ett elevaktivt arbetssätt förhindras av att det finns en kursplan.¹²

1.2.1 Lärares tolkning

I en studie gjord, av den amerikanska skolforskaren Mathisson, med anledning av skolans värdepedagogiska uppgift, visade det sig att det var skillnad i vad lärarkandidater och praktiserande lärare ansåg vara skolans uppdrag. Lärarna tyckte i högre grad än lärarkandidaterna att det var hemmens primära uppgift att ge barnen en riktig värdegrund. Vidare ansåg båda grupperna att värdepedagogik var något man ansåg vara en viktig del i undervisningen, men att det fanns för lite tid och utrymme för sådana diskussioner. På grund av detta ansåg Mathisson att ett flertal lärare visade en större ambivalens när man ställdes inför värdegrundsrelaterade situationer i klassrummet.¹³

I rapporten ”*Gemensamhet i mångfalden*” framträder en bild av hur förändringar i samhället sätter nya spår i skolan. De vuxnas auktoritet i skolan upplevs inte längre som självklar. Dessutom visar de inte vad de vill med sin undervisning eller vad de anser vara skolans uppgift vilket leder till en allmän osäkerhet i kollegiet. Det påverkas även av nya uppgifter och nya förutsättningar för skolarbetet.¹⁴

Pedagogik professorn Gunnel Colnerud m.fl. diskuterar, i ”*Värdepedagogik i internationell belysning*”, om värdepedagogik som ett begrepp att ersätta fostran med. Fostransbegreppet förutsätter avsiktlighet, istället efterlyser man ett begrepp som täcker både det avsiktliga och det oavsiktliga. Begreppet fostran förutsätter dessutom en norm eller mall för vilka värderingar och normer som ska förmedlas till eleverna. Detta kan begränsa olika synsätt och

¹¹ Carlgren I, Hörnqvist B, s. 60.

¹² Ibid., s. 21.

¹³ C. Mathison, “How teachers feel about character education: A descriptive study”., *Action in Teacher Education*, 20(4) 1998, s. 29-38.

¹⁴ Carlgren I, Hörnqvist B, s. 63.

processer som kan vara relevanta för den medborgerliga och demokratiska värdegrunden. Man anser att begreppet värdepedagogik rymmer ett bredare spann av pedagogiska metoder och processer samt det lärande som är relevant för detta.¹⁵ Vidare har olika studier visat att lärare känner osäkerhet och tvivel inför att kunna hävda vissa gemensamma moraliska värden i undervisningen. De saknar självförtroende att ge moralisk ledning och kan hamna i kläm mellan tidigare generationers lärares värderingar och det ”nya” samhällets värderingar. När det blir en fråga om preferenser vad lärarens personliga uppfattning om vad man gillar och inte styr, känner man inte trygghet i sitt agerande.¹⁶

1.2.2. Lärares praktiska arbete

Tomas Englund, professor i pedagogik vid Uppsala universitet, diskuterar hur patriarkalisk styrning övergår mot en mer vetenskaplig rationell syn på undervisningen i skolan. Utveckling har gått från den nationella medborgarfostran till en mer förberedande, tolkningsberoende fostran vilket gett genomslag i läroplanerna. Även här finns paradoxen om hur den verkliga skolan fungerar i relation till statens önsknings. Frågan torde då vara i vilken utsträckning lärare, tillsammans med skolledning, följer de riktlinjer som ligger till grund för skolans värdegrund. Övergången från styrd fostran till en mer utvecklad ifrågasätts.¹⁷

Sverker Lindblad, professor i utbildningsvetenskap vid Göteborgs universitet, har gjort en sammanställning av forskning kring ungdomskultur och kultur på skolan. Denna visar att skolan återskapas av dem som vistas i den. Alltså skulle det rådande samhällsklimatet med dess etniska och sociala variationer vara en viktig faktor för den ”dolda läroplanen”. Forskarna har studerat olika kulturer var för sig, men på en arena som skolan, där dessa blandas har inte uppgifter tagits om hur dessa grupper kan påverka verksamheten. Ofta når den sociala verksamheten inte ut till samhället i annan form än mörka tidningsrubriker om mobbing, misshandel eller annan våldrelaterad problematik

Viss forskning inom läroplansteori för att förklara begreppet kultur i skolan ställer Dewey-inspirerade samhällsdelar mot det faktiska hierarkiska miljön som råder i skolan. Det som kännetecknar skolan med ”fråga-svar”, ”förmedling” och ”lära ut” gör det tveksamt om

¹⁵ Colnerud G, Thornberg R, s. 17f.

¹⁶ Ibid., s. 21f.

¹⁷ Tomas Englund, ”På väg mot undervisning som det ordnade samtalet?”, i *Kunskap – Organisation – Demokrati*, red. Gunnar Berg, Tomas Englund & Sverker Lindblad (Lund: Studentlitteratur, 1995), s. 62ff.

statens förordnade värdebas haft något genomslag i skolan. Vissa delar i skolans innehåll har förändrats t.ex. kristendomens nedgång och samhällskunskapens uppgång, men undersökningar av klassrumsmiljön visar att det fortfarande är det auktoritära mönstret som styr undervisningen.¹⁸

Lektorn och pedagogiska forskaren vid Lärarhögskolan i Linköping, Arne Maltén, efterlyser i sin bok *Mot en vidgad lärarroll* mer forskning för att finna lämpliga lärare. Han påpekar i sitt förord att skolan tagit på sig en större del av hemmens uppgifter, allt beroende på samhällets utveckling och förväntan på barn och ungdomar.¹⁹ Maltén stödjer sina teorier i flera begrepp som påverkar valet av undervisningsmetod. I målens mångfald, där samhällsmålen är en spegling av samhället, är skolan ett instrument för styrande processer och underordnar sig alla de mål som ställs upp. Maltén redogör för utbildnings-, undervisnings- och processmål. Dessa är medlen för den fortsatta utvecklingen i samhället och skolan. Efter hur dessa mål är formulerade kan man tolka det som att fostran nu är en förväntan från samhället och man anser att hemmen inte lyckas tillfredsställande med detta och därför läggs en del av ansvaret på skolan. Men diskussionen om just fostrandets vara eller inte vara förekommer inte. Visserligen ska elevernas individuella sociala utveckling vara en viktig del, men detta verkar, enligt Maltén, vara förenligt med god planering och undervisning.²⁰

Flera studier visar på att lärare anser den fostrande, eller värdepedagogiska, uppgiften som viktig, men att man inte är tillräckligt rustad för att klarar av den. Eftersom detta önskemål är tydligt från flera håll anser Colnerud m.fl. att det är märkligt man inte satsar på mer forskning i ämnet.²¹

I den kanadensiska forskaren Elizabeth Campbells pågående studie om lärares yrkesetik var det vissa fenomen som är betydande för hur både undervisningen och lärarens attityder och handlande påverkar eleverna. Campbell har presenterat delresultat av studien. Där redogör hon för vikten av att ha medvetna och omedvetna attityder, såsom t.ex. förväntningar, bemötande, utformande av gemensamma regler för klassen och moral, integrerat i

¹⁸ Gunnar Berg, "Skolans styrning, skolan som institution och skolans kultur", i *Kunskap – Organisation – Demokrati*, red. Gunnar Berg, Tomas Englund & Sverker Lindblad, (Lund: Studentlitteratur, 1995), s. 33f.

¹⁹ Arne Maltén, *Mot en vidgad lärarroll*, (Malmö: Liber Läromedel, 1978), s. 3.

²⁰ Maltén, s. 82ff.

²¹ Colnerud G, Thornberg R, *Värdepedagogik i internationell belysning*, (Kalmar; Skolverket 2003), s 129.

undervisningsinnehållet. Eftersom det är viktigt att skolan har ett djupt rotat värdegrundsarbete så är det angeläget att lärare kan artikulera sina strategier.²²

Enligt universitetslektorn vid Handelshögskolan i Jönköping, Leif Alsheimer, har vuxna avlagt sig ansvaret som vägledare för den yngre generationen. Barn fostras av barn och kommersiella krafter fyller tomrummet efter det förändrade familjelivet. Detta leder till ett mer självstyrt fostrande och lärande. Yttre faktorer styr fostran – det som är ”coolt” och ”hippt” bland kompisar har störst inflytande över barnens värderingar.²³

Kommunikationen mellan skolan och föräldrar är en till synes självklar del av barnens utveckling. Eftersom läroplanen tydligt uttrycker ett samarbete mellan hem och skola hamnar det i praktiken på lärarens ansvar att upprätthålla denna kontakt. Som med allt annat är det olika inställningar och intressegrader hos föräldrarna när det gäller detta samspel med lärare och skola. Enligt Brottsförebyggande rådets (BRÅ) toleransrapport tenderar hög grad av intolerans i viss utsträckning vara förknippad med låg utbildning och social klass hos föräldrar, vissa typer av problematiska familjeförhållanden som dålig vetskap hos föräldrar om den unges umgängesvanor och dåliga skolprestationer och skolanpassning.²⁴ Dessa faktorer sammantaget kan göra eleven till en ”svåruppfostrad” individ som kräver mer omtanke och ibland mer kunskap än den genomsnittlige eleven. I vissa extremfall kan en god kontakt med föräldrar vara nyckeln till elevens behandling. Som lärare kan det vara svårt att hitta etiska och moraliska vägar att gå när man dessutom kan vara bunden av sekretessplikt. Genom att utgå från samtycke med föräldrarna får man med dem i verksamheten på ett bättre sätt och kan lättare finna ett demokratiskt arbetssätt.²⁵

1.2.3 Sammanfattning av forskningsläget

Konstaterats har alltså att begreppet fostran är väldigt subjektivt och många har olika åsikter om vad detta begrepp står för och hur det ska implementeras i undervisningen. Forskningen visar att saken av begreppet i läroplaner orsakar en osäkerhet i lärares agerande. Enligt

²² Elisabeth Campbell, Dennis Thiessen, Perspective on the ethical bases of moral agency in teaching: Annual meeting of the American Educational Research Association April 10-14 2001 (Seattle: The American Educational Research Association, 2001), s.4f.

²³ Leif Alsheimer, *Bildningsresan – från ensidig instrumentell utbildning till samhangsskapande kunskap*, (Stockholm: Bokförlaget Prisma, 2004), s.21f.

²⁴ Forum för Levande Historia <info@levandehistoria.se>, Brottsförebyggande Rådet (BRÅ) <info@bra.se> Intolerans- Antisemitiska, homofobiska, islamofobiska och invandrarfientliga tendenser bland unga. 2004-10-26 <http://www.levandehistoria.se/intolerans/article/article_docs/rapport.pdf> Vilka är de toleranta respektive intoleranta? En jämförelse av sociala och psykosociala förhållanden (2004-11-30)

²⁵ Staffan Olsson, *Sekretess och anmälningsplikt i förskola och skola*, (Lund: Studentlitteratur, 2001), s. 103.

forskningen upplever lärare sig inte ha kunskap eller kompetens inom området för att ha en gemensam värdegrund att stå på. Den fria tolkningen bidrar till att olika värderingar appliceras på eleverna och dessa kan upplevas som osäkra och inkonsekventa. Nya administrativa uppgifter för lärarna, ett förändrat samhälle, avsaknad av tillfredsställande forskning är faktorer som bidrar till att idrottslärarens fostransroll förändras och blir svårare att definiera.

1.3 Syfte

Uppsatsen syftar till att undersöka hur fostransuppdraget i Lpo 94 tolkas och implementeras i skolans undervisning.

1.4 Frågeställningar

- Vad uttrycker den lokala arbetsplanen om lärarens fostransroll?
- Hur tolkar idrottsläraren begreppet fostran?
- Hur implementerar idrottsläraren fostransbegreppet i sin undervisning?
- Hur har idrottslärarnas personliga erfarenheter med avseende på fostran och skolans utveckling påverkat deras undervisning?
- Skiljer idrottslärarens fostransroll från fostransrollen för lärare i teoretiska ämnen?

1.5 Bakgrund

I begreppet det pedagogiska arvet kan en tydlig utveckling av begreppet fostran urskiljas. Det gamla bondesamhället byts ut mot ett industrialiserat och därigenom förändras förväntningarna på funktionen att fostra. Efter den amerikanske pedagogen Deweys genomslag med uttrycket eleven i centrum fick den dolda läroplanen, dvs. vad elever lär sig av och i skolan, inte de primära ämnena, kunde styrningen av elevernas utveckling kopplas till vilken maktapparat samhället använde sig av.²⁶

1.5.1 Decentralisering – Lpo 94 – lokala arbetsplaner

När Lpo 94 infördes innebar det en stor förändring av den svenska skolan. I och med decentraliseringen försköts ansvaret för skolans praktiska verksamhet från staten till kommunerna. Ett helt nytt system med målstyrning introducerades i den svenska skolan. Kommunen blev huvudman och med det kom ansvaret för både den lokala skolans utveckling

²⁶ Berg G, Englund T, Lindblad S, s. 32f.

och personalens kompetensutveckling.²⁷ I de tidigare läroplanerna var innehåll och metod tydligt utformat, men nu formulerade staten vilka mål man skulle nå och lärarna fick ta ansvar för den faktiska processen. Decentraliseringen förstärktes av att olika geografiska områden och kommuner tog över ansvaret för ekonomi, personal, lärare och elever.²⁸ I samband med decentraliseringen har en mängd krockar uppstått mellan elevgrupper, generationer, kulturella och professionella kulturer.²⁹ I och med detta förändrades även lärarnas professionella utveckling. Det finns många skilda uppfattningar om vad innehållet i en lärares professionella utveckling kan vara. Professionell utveckling behöver inte betyda en individuell process. Utveckling kan vara beroende av strukturella förändringar i samhället, minskade resurser i den offentliga sektorn etc. Frågan har aktualiserats de senaste åren, mycket beroende på strukturella förändringar i samhället samt minskade resurser i just den offentliga sektorn, däribland skolan.³⁰

De måldokument som utformades i Lpo 94 säger man vara öppna både i tolkning i relation till de lokala kursplanerna, men också öppna för diskussion och påverkan.³¹ I den ”nya” skolan ska läraren, tillsammans med eleverna, kunna diskutera och komma fram till ett arbetssätt likvärdigt som det stoff man arbetar med. Grunden för detta skulle då vara förlitlig på lärarens professionella tolkningsbas.³² Läroplanskommittén kallade detta nya system för deltagande målstyrning, man menade då att de professionella aktörerna i skolan skulle gå från mål till verksamhet och resultat, vilket ställde högre krav på kompetens hos både lärare och skolpersonal.³³

”Den dagliga pedagogiska ledningen av skolan och lärarnas professionella ansvar är förutsättningar för att skolan utvecklas kvalitativt.”³⁴

Lpo 94 handlar mer om identitetssökning, tolerans för individen och förmedling av grundläggande värden än om klara fostransuppdrag som man kunnat se i de tidigare läroplanerna. De grundläggande värdena i undervisningen är bland annat:

²⁷ Carlgren I, Hörnqvist B, s. 18.

²⁸ Ibid., s. 20f.

²⁹ Ibid., s. 63.

³⁰ Magnusson A, s. 1.

³¹ Carlgren I, Hörnqvist B, s.18.

³² Ibid., s.18f.

³³ Ibid., s. 19.

³⁴ Lpo 94

”[---] Skolan skall främja aktningen för varje människas egenvärde och respekten för vår gemensamma miljö. Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på. [...] Individens frihet och integritet [...] är de värden som skolan skall gestalta och förmedla. [...] genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. [---]Skolans uppgift är att låta varje elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.”³⁵

Nya krav innebär nya roller, inte bara som lärare, utan också med det ansvar som läggs på lärarna för hela skolan. Man skulle inte bara se till eget ämne, utan för elevernas hela utveckling. Detta kan innebära att t.ex. arbetslag måste struktureras om och lärares arbetssituation- och villkor förändras alltmer.³⁶

1.5.2 Definition av fostran och fostransrollen

Fostran innebär att avsiktligt forma barn och unga i väsentliga avseenden och kanske för livet.³⁷ I skollagens kap 1 § 2 förtydligas fostransrollen så här:

”– Utbildningen skall ge eleverna kunskaper och färdigheter samt, i samarbete med hemmet, främja deras harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar. I utbildningen skall hänsyn tas till elever i behov av särskilt stöd. Verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för vare människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Skärskilt skall den som verkar inom skolan

- 1. främja jämställdhet mellan könen samt*
- 2. aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden.”³⁸*

Lärares fostransroll är inte lika tydlig som i de tidigare läroplanerna, däremot genomsyrar samarbetet med hemmet även denna.

³⁵ Lpo 94

³⁶ Carlgren I, Hörnqvist B, s. 20.

³⁷ Fjellström, s. 37.

³⁸ Ibid s. 18.

*"[---] Samarbeta med hemmen i elevernas fostran och därvid klargöra skolans normer och regler som en grund för arbetet och för samarbete."*³⁹

Myndigheterna anser att skolan på alla nivåer bör vara en viktig fostrande instans.⁴⁰ Men det finns endast vaga bestämmelser om hur detta ska gå till. Läroplaner och lagar kan tolkas på olika sätt. Skolan kommer inte ifrån ansvaret att fostra. Eleverna befinner sig i skolan under de år de är som mest påverkbara. Graham Haydon, amerikansk skolforskare, uttrycker detta i Fjellströms bok:

*"Eftersom lärare har till jobb att påverka hur deras elever ser på såväl naturens värld som den samhällliga världen, kan de inte undvika att påverka elevernas värden. Därför har lärare ett ansvar att inte utöva ett negativt inflytande på eleverna, och därtill utöva ett positivt inflytande på dem."*⁴¹

1.5.3 Individualisering ersätter fostran

*"[---] Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla."*⁴²

Samhället ser annorlunda ut nu jämfört med när de äldre läroplanrevideringarna genomfördes. När Lpo 94 skrevs fanns betydligt fler faktorer att ta hänsyn till just när det gäller fostran av barn och ungdomar. Dessa faktorer är bland annat religionsövertygelse och sexuell läggning. Idag förs en mer öppen debatt bland ungdomar och man har en strävan efter att vara egna, unika personligheter. Detta gäller speciellt unga personer som genom frisyr, klädsel, sätt att tänka och uppträda försöker markera sin egenart. Detta är värdefullt för alla. Vissa kan göra vad som helst för att väcka uppmärksamhet eller skilja sig från mängden. Men det behöver inte innebära egoism eller självupptagenhet, utan grupptillhörighet är ofta också en viktig del. Det enda samhället från sin synvinkel kan kräva är gränser mot sådan egenart som är destruktiv för andra individer och samhället som helhet.⁴³ Detta sker genom lagboken för alla straffmyndiga.

Skolans roll är här att stödja eleverna i att utveckla egenart utan att rättssystemet behöver tas till. Lärare får inte uppmana en självdestruktiv egenart eller en som är dålig för eleverna.

³⁹ Lpo 94

⁴⁰ Fjellström, s.20.

⁴¹ Ibid, s. 21.

⁴² Lpo 94

⁴³ Fjellström, s. 251f.

Detta står även i läroplanerna i form av att skolans uppgift är att *”låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet”*.⁴⁴ Värdet av individernas egenart ses som underordnat värdet av ett fungerande samhälle.⁴⁵

1.5.4 Samverkans effekter – hem och skola

Som vi nämnt tidigare har familjeförhållanden en viktig roll i barnets utveckling. I den mest ”kritiska” skolåldern 12-16 år, är den psykologiska utvecklingen inne på sitt mest identitetssökande spår. Ungdomar går idag i skola istället för att arbeta, man kan säga att det utvecklats från producenter till konsumenter. Det är via konsumtion som de får ledtrådar till en stor del av sin identitet.⁴⁶ Detta går hand i hand med den mer kommersiella dragningskraften som Alshimer diskuterade i stycket ovan. I denna period är det viktigare än någonsin för elever att ha vuxna förebilder med etiskt och moraliskt förhållningssätt, för att förutsättningarna för att finna sig själv ska vara optimala.

Viktigt att påpeka när skolans fostrande roll diskuteras är att skolan varken kan eller ska ta över hemmens ansvar för barnens fostran och utveckling. Att ens ge hemmet intryck av något sådant vore att göra barnen en stor otjänst. Däremot kan och skall skolan vara ett stöd för hemmen och därmed för den vidare uppgiften att vårda och utveckla vårt samhälles grundläggande värden.⁴⁷

1.5.5 Sammanfattning av bakgrund

Decentraliseringen har gjort att kommunerna har olika resurser för skolan och dessutom har lärarna fått olika uppdrag beroende på i vilken kommun de arbetar. Lärares professionella utveckling har förändrats och blivit utsatt för tolkning från olika håll. Den nuvarande läroplanen, Lpo 94, skall vara mer öppen för individuell tolkning vilket förstärker den splittrade bilden av lärarens fostransuppdrag. Skollagen definierar fostran och lägger det ansvaret på skolan. Problemet ligger i att läroplanerna inte underbygger skollagens definition. Samhället och skolan är väldigt mångkulturellt vilket gör det ännu viktigare för lärare att vara toleranta, öppna och måna om elevernas individuella förutsättningar. Förändrare

⁴⁴ Lpo 94

⁴⁵ Fjellström, s. 252.

⁴⁶ Philip Hwang och Björn Nilsson, *Utvecklingspsykologi – från foster till vuxen*, (Stockholm: Natur och kultur, 1995), s. 277f.

⁴⁷ Svensk facklitteratur, *Grundskolan strategier för kunskap*, (Borås: Svensk facklitteratur, 1999), s. 35.

familjeförhållanden och svårigheter i kommunikationen mellan hem och skola hämmar lärarens möjligheter att uppnå sitt fostransuppdrag. När lärare och föräldrar inte vet vad den andra parten göra blir det svårt att de eleven en kontinuerlig och rättvis fostran.

1.6 Metod

1.6.1 Urval

Vid arbetets start sattes ett antal kriterier upp för de idrottslärare som skulle intervjuas; De skulle jobba på en F-9 skola utan speciella inriktningar i undervisningen, vara 25- 35 år gamla eller 45 år och äldre. Dessa urval gjordes för att undersökningen skulle visa om det fanns skillnader i fostransrollen beroende på lärarnas ålder. Eftersom de äldre lärarna undervisat under flera olika läroplaner kunde undersökningen visa på eventuella skillnader mellan deras inställning till fostran i skolan. För att få så lika förutsättningar som möjligt inför intervjuerna gjordes ett bekvämlighetsurval av skolor i Stockholms län. Sökning på skolor gjordes på internet⁴⁸, följt av en rundringning till skolorna för att få fram kön och ålder på idrottslärarna samt telefonnummer till dessa.

De skolor som hade manliga idrottslärare i åldern 25-35 år eller över 45 år ringdes upp. I de fall läraren svarade ställdes frågan om han var villig att bli intervjuad på området fostran i grundskolan. Det var väldigt svårt att få kontakt med lärarna då de inte svarade i telefon. En kontakt togs via mail. På grund av svårigheterna med att få kontakt med idrottslärarna på de utvalda skolorna frångicks kriterierna. Åldern bibehölls men en lärare arbetar på en f-6 skola och en utanför Stockholms län.

Fyra idrottslärare har intervjuats varav två var mellan 25 och 35 år och två var äldre än 45 år. För en presentation av dessa se bilaga 3

1.6.2 Datainsamlingsmetoder

Eftersom en intervjustudie ger en djupare inblick i lärarens syn på fostran i grundskolan valdes denna metod. Med alternativet enkätundersökning ansågs enkäter innehålla för fasta svarsalternativ, vilket styr undersökningen för mycket. Det är i princip omöjligt att ställa följdfrågor som passar individerna. Dessutom blir tolkningen enklare under en intervju, eventuella missförstånd eller feltolkningar kan förklaras direkt. Vid en enkätundersökning är

⁴⁸ <http://www.stockholm.se/template_121.asp>

bortfallet alltid okänt från början, intervjuerna gör det lättare att planera arbetet med tanke på tidsramen. Intervjuerna medför inte externa eller interna bortfall i samma grad.

Intervjun lades upp efter olika teman; bäckning i termer av utbildningsbakgrund, varför man valt att bli idrottslärare m.m. Därefter följde frågor om lärarens syn på Lpo 94 och fostran, den egna undervisningen och slutligen några frågor kring framtidens skola och drömscenarion. Alla respondenter har fått samma grundfrågor men en viss skillnad kan finnas i följdfrågorna. De lokala skolplanerna från respektive respondents skola har undersökts för att få svar på frågan vad den säger om lärarens fostransroll.

1.6.3 Validitet och reliabilitet

Samtliga intervjuer har varit individuella. Tre av dessa skedde på respondentens arbetsplats och båda författarna medverkade på dessa. En intervju skedde i respondentens hemmiljö, vid denna medverkade endast en av författarna. Samtliga respondenter tillfrågades om bandupptagning innan intervjun och godkände detta. Dessa behandlades konfidentiellt. Det inspelade materialet har inte skrivits av ord för ord, utan väsentliga delar av intervjuerna har tagits upp i uppsatsen. De lokala arbetsplanerna har undersökts med avseende på frågeställningarna. Resultatet presenteras utifrån frågeställningarna och under dem de teman som anses vara viktiga för studien.

Studien är kvalitativ och med tanke på hur proceduren har gått till väga anser vi den vara så reliabel som en intervjustudie kan vara. Då detta är författarnas första intervjustudie kan brister i intervjuteknik och tolkning påverka validiteten och reliabiliteten. För att stärka validitet och reliabiliteten gjordes en provintervju med en högstadielärare verksam i Stockholms län.

Då studien baseras på fyra djupintervjuer samt undersökning av fyra skolplaner går det inte att dra några generella slutsatser. Dessutom kan skillnad i omständigheter såsom intervjumiljö, lärarens upplevda tidspress och det faktum att båda författarna inte medverkade vid en av intervjuerna påverka resultatet något.

2. Resultat

Intervjun har utförts enligt den mall (se bilaga 2) som gjorts av författarna. Eftersom det är djupintervjuer med möjlighet för respondenterna att svara fritt på dessa finns skillnader i intervjuernas struktur. Bandupptagningarna har noga avlyssnats ett antal gånger och återkommande teman kopplat till frågeställningarna har ställts upp och analyserats. Resultatredovisningen är strukturerat på följande sätt: Först presenteras hur de lokala arbetsplanerna uttrycker fostransrollen. Därefter de resultat intervjuerna gav. Varje frågeställning avslutas med en sammanfattning.

2.1 Lokala arbetsplanen

Samtliga lokala arbetsplaner utgår från Lpo 94 och Stockholms skolplan. Det finns tydliga likheter i rubriker som värdegrund och skolans huvuduppdrag.

Skolornas arbetsplaner visar en klar uppfattning om att hemmen ska stå för den grundläggande fostran. Den fostransuppgift som skolan ålägger sig själv ska vara av en kompletterande karaktär. Man skall *”bistå i utvecklingen av etiska och moraliska koder”*. Ingen av arbetsplanerna uttrycker en tydlig fostransroll för läraren, utan ger vissa pekpinningar på hur man ska stärka elevernas i deras olika moraliska dilemman.

De skolor som under en längre tid aktivt arbetat med att revidera sina arbetsplaner har en tydligare syn på vad som är elevernas primära behov. I första hand handlar det om kunskap och utveckling av det egna ansvarstagandet och en ömsesidig respekt. Respekt för varandra handlar, enligt dessa arbetsplaner, här främst om förmågan att följa de givna reglerna som gäller samtliga som vistas på skolan. De skolor som upplever sig ha elever med större behov av fostran i skolan har *”ordningsregler”* för elever samt *”önskemål”* om hur föräldrarna ska agera i sitt förberedande fostransarbete.

Sammanfattningsvis finns ingen uttryckt tolkning av begreppet fostran i de lokala arbetsplanerna. Det finns heller inget tydligt fostransuppdrag i arbetsplanerna, däremot finns uppgifter som kan tolkas som fostran av eleverna.

2.2 Begreppet fostran

”När man kommer till skolan är man inte längre privatperson, man kommer till skolan för att fungera tillsammans med andra. Fostran blir att lära sig att bete sig i grupp.”

– Lärare A

Samtliga intervjuade lärare är överens om att begreppet fostran inte har någon negativ klang, men ändå något man hela tiden har med i sin undervisning. När det gäller begreppets innebörd tycker lärare dels att det handlar om hur de ska lära eleverna att bete sig i grupp och fungera i samhället, och dels att man lär sig ansvar och att uppföra sig. Tre av lärarna säger sig med åren ha lärt sig hur de ska fostra barnen på lektionerna. Erfarenheter i skolan och de egna barnen har lärt dem mycket om hur eleverna fungerar och hur hård man kan vara.

För en av lärarna var den primära innebörden att det skulle vara ordning på lektionerna. Eleverna ska vara lära sig att ta hänsyn och hjälpa varandra utan bråk och mobbing. Helst ska de veta redan när de börjar på skolan vad som gäller i avseende på attityder och beteende mot lärare och andra elever.

”Man vill hålla på med det så lite som möjligt, man vill ju att de ska komma och veta hur man uppför sig.”

– Lärare D

Att eleverna blir fostrade i skolan faller sig naturligt enligt för idrottslärarna. Man kan inte bara ägna sig åt själva idrotten, utan måste lägga en del av tiden till tanken på hur eleverna ska fostras. Tanken på deras egna barn för begreppet tydligare, men samtidigt känner lärare D att istället för att lägga tiden på fostran vill han hellre bara fokusera på idrotten.

Sammanfattningsvis är det ingen av idrottslärarna som tolkar begreppet fostran som något negativt. De anser att det handlar om hur eleverna ska bli socialiserade. Ju längre tid man har arbetat, desto enklare blir det att fostra eleverna i undervisningen.

2.3 Implementeringen av begreppet i undervisningen

Att fostran sker kontinuerligt utan direkt avseende varierar mellan de olika lärarna. Tre av lärarna anser att de fostrar utan att tänka på det. I och med samlingar i början av varje lektion lär sig eleverna att vara uppmärksamma på varandra och läraren. De måste samarbeta för att lektionen ska fungera. Lärare B är mer noga med att ha en tydlig linje för sin fostran. Eleverna ska, precis som de andra lärarna säger, samlas i början av varje lektion. Viktigt är att de lyssnar på vad läraren säger, är uppmärksamma när han talar och hjälper till.

*”När jag blåser ska de stanna till så de hör. Jag vill att de lyssnar på mig hela tiden. [---]
Lär dem det, redan från början, det tar tid.”*

– Lärare B

Även lärare A påpekar hur viktigt det är att eleverna kan sitta stilla och lyssna vid samlingar. Han upplever att detta kan vara svårare med de lägre åldrarna och därför är det extra viktigt att de får lära sig det på en gång. För att det ska fungera på lektionerna och för att eleverna ska veta hur de ska bete sig är det viktigt för lärare att ha tålamod.

Om det finns grupper med olika behov av fostran lägger lärarna inte upp undervisningen annorlunda, men de håller hårdare på regler med de grupper som upplevs som besvärliga. Genom att vara hårdare från början lär man sig att släppa efter när det går bra. Genom att känna eleverna slipper man disciplinproblemen. Ibland kan eleverna ha föräldrar eller syskon som gått på samma skola, då är det lättare för dem eftersom de vet vem läraren är. De upplever inte att pojkar och flickor har olika bra eller dålig uppfostran. Däremot finns det en skillnad i vilka sorters stöd och tillrättavisning de behöver.

”När man börjar komma upp i högstadiet då handlar det för killarna om samma saker som tidigare. För tjejerna är det mer att vara med på lektioner eller kompisgäng, inte att man inte ska ge en knytnäve för någon tog bollen. Det är mer fysiskt bråk bland killarna, en helt annan gruppmentalitet.”

– Lärare A

”Killar far fram på ett annat sätt, far runt hursomhelst. Tjejer får man kanske peppa lite mer. Men man kan inte generalisera”.

– Lärare D

Om en elev upplevs som besvärlig, eller om det sker någon incident under lektionen har skolorna handlingsplaner för vad läraren ska göra. Tillvägagångssättet kan vara olika beroende på vilken lärare som har gruppen. Samtliga intervjuade lärare försöker lösa problemet genom att prata med eleven, men om det inte fungerar vänder man sig till mentor, rektor eller den person som enligt skolan ansvarar för arbetet i sådana situationer. På konferenser, möten och andra sammankomster med kollegiet kan problematiska elever diskuteras.

”Om en elev betar sig väldigt underligt diskuteras det i kollegiet. Dom kanske inte får bra fostran hemifrån och då kan det ibland kännas som att man ska vara pappa, psykolog och doktor.”

– Lärare A

Lärarna följer sina handlingsplaner, men lärare B är skeptisk till om skolans arbetsgång verkligen följs eller fungerar. Lärarna upplever sig en bra kontakt med hemmen, vilket förenklar kommunikationen när eleven varit inblandad i något. Två anser att det är tydligt vilka elever som har mest problem i skolan.

”De barnen som är mest problematiska har man sämst samarbete med hemmen och då förstår man varifrån problemen kommer”

– Lärare B

Diskussionen om var gränsen går för skolans fostransuppdrag kontra hemmens ansvar förs i kollegiet enligt alla lärare. De anser det vara svårt att veta när man kliver över och tar över hemmets uppgift. Lärare A tror inte att hemmen vet att lärarna har ett ansvar att fostra deras barn, men upplever samarbetet med föräldrarna mycket positivt. Det är skillnad på den fostran eleverna får i skolan, beroende på vilken lärare de har. Efter diskussioner i kollegiet märks det att lärarna har väldigt skilda åsikter när det gäller detta begrepp och avsaknaden av riktlinjer på skolan gör att varje lärare gör som den anser vara bäst. En lärare säger uttryckligen att

ansvaret för att fostra barnen borde vara gemensamt mellan hem och skola. Skolan får ibland ett för stort ansvar för de delar som, enligt honom, borde ligga på hemmen.

Att ha egna barn påverkar lärarna mycket i sin roll som fostrare i skolan. De lägger inte upp undervisningen annorlunda, men har en annan inställning till fostran och förstår barnen på ett bättre sätt.

”Man förstår varför de kan bete sig på ett sätt ena dan och på ett annat sätt nästa dag. Att det är något annat som hänt som inte har med mig att göra. [---] Men jag kan vara den utlösande faktorn.”

– Lärare C

De lärare som har egna barn anser sig ha fått mer övning och lärt sig mycket av denna erfarenhet. Den lärare som inte har inga egna barn är övertygad om att han skulle vara bättre på konflikthantering om han hade några. Just konflikthantering och förståelse är två faktorer som Lärare C och D anser sig ha utvecklat tack vare sina barn. Dessutom känner lärare D att han har en större förståelse för hur föräldrarna tänker, vilket han inte skulle ha haft om det inte vore för sina två pojkar.

Idrottslärares mål med undervisningen är primärt att eleverna ska utveckla ett intresse för idrott. De ska få breda kunskaper om de flesta idrotter samt om hur kroppen fungerar. Elevernas fostran är inte ett mål i sig, utan kommer automatiskt i undervisningen. Tidigare var de uppsatta målen för kurserna viktigare, men nu kommer det i andra hand.

”De ska gå därifrån och känna att de gjort något kul och inspireras till att idrotta på fritiden.”

– Lärare A

Att eleverna bär med sig kunskaperna, glädjen och intresset är viktigt för lärarna. Det kan vara svårt att hinna med allt på den lilla tid man har, men de försöker ändå ta med alla delar av idrotten de tycker är viktiga.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att fostran oftast sker kontinuerligt i undervisningen utan direkt avseende. Idrottslärares lägger upp sin undervisning olika beroende på vilka grupper de har. De upplever en svårighet i att veta var gränsen går för skolans respektive

hemmens ansvar att fostra eleverna. Fostransrollen skulle underlättas om skolorna hade tydliga riktlinjer för hur och vem som ska bedriva fostran i skolan.

2.4 Erfarenheter, undervisning och skolans utveckling

”När läraren kom in så landade flugan på bordet. Och det hörde man.”

– Lärare B

Orsaken till att begreppet fostran försvann och kom tillbaka i läroplanerna har lärarna inget direkt svar på, utan konstaterar att *”det är väl för att det behövs”*. Lärare A anser sig ha arbetat för kort tid i skolan för att kunna bedöma om det har någon betydelse för tolkningen av det eller för undervisningen. Enligt lärare B var det en mer liberal period under 70-talet som påverkade skolan och dess fostran av eleverna. Han jämför den svenska skolans disciplin med den Österrikiska och konstaterar att det var stor skillnad mellan de båda länderna. Han tror att eleverna gillar när det är ordning på lektionerna och dessutom fungerar undervisningen bättre.

Lärarnas förväntningar på jobbet som idrottslärare var låga med avseende på fostran i skolan. De upplevde det mycket tuffare när de väl började och fick snart lära sig att man var tvungen att vara hård från början och sedan släppa efter när man lärde känna eleverna. För en av lärarna var kontrasten så stor att han övervägde att sluta redan efter den första terminen.

”Fan, det var ju långhåriga jävla ungar som hängde överallt som vindruvor i idrottshallen.”

– Lärare B

Både lärare B och D påpekar att läroplanernas förändringar inte haft ett så stort genomslag i själva undervisningen som det var tänkt. Mycket av det beror på den enskilde lärarens förmåga och vilja att förändra sig. Ämnet idrott har varit väldigt skonat från läroplanernas förändringar enligt lärare B. Redan på 70-talets GCI hade man lite respekt för både läroplaner och dess kontrollanter. Lärarna på högskolan skämtade öppet om hur man kunde driva med skolverkets inspektörer, vilket gjorde att man kunde ta läroplanernas direktiv med en klackspark. Trots att de hade tydligare instruktioner för hur undervisningen skulle gå till styrde de inte lika mycket som de gör idag.

Varken Lpo 94 eller de lokala arbetsplanerna definierar vad fostran är, vilket gör det svårt för lärarna att veta hur de ska gå till väga. Det är svårt för nyutexaminerade lärare att veta vad fostran är. Enligt lärare C borde mer psykologi och mer innehåll med avseende på fostran ingå i lärarutbildningen. Fostran tar för stor plats idag, för att undervisningen ska bli bra måste detta fungera.

Lärarna har olika åsikter om hur elevernas attityder och beteende går i vågor oberoende av vilken läroplan som styr skolan.

” En period är det fantastiska klasser, sen kommer en period med jobbiga klasser, sen bra klasser igen. Det går i vågor lite grann”

– Lärare D

”Det var bättre förr. [---] Med rätt metoder kan man få det bra nu. [---] Ungar är alltid ungar, det beror på hur man tar eleven.”

– Lärare B

Lärare B tycker att det var bättre förr då hade att eleverna bättre fritidsintressen än vad de har nu. En stor del av denna problematik ligger på kommunens ansvar. Genom nedskärningar i skolan får lärarna mindre tid med eleverna och mer administrativa uppgifter. Mycket av detta beror, enligt lärare B, på decentraliseringen av skolan. Kommunerna klarar inte av skolan och minskar resurserna för ungdomar i samhället. Att det uppstår problem med ungdomar på och utanför skolan är inte konstigt menar han, men det är absolut inte barnens fel. Tack vare sin långa tid som idrottslärare kan lärare B och D se tillbaka och jämföra eleverna tidigare och nu.

Huvudsaken är att eleverna märker att man tycker om dem och att läraren är där för deras skull, då fungerar det. Samtliga lärares drömscenario var lektioner då allt flöt på, eleverna vet vad de ska göra, hjälps åt och läraren kan ta ett kliv tillbaka. Lärare B påpekade dessutom hur undervisningen skulle bli bättre om det fanns mer idrottsmateriel och fler eller längre idrottstimmar i veckan.

Sammanfattningsvis anser lärarna att läroplanernas utveckling och förändring av fostransbegreppet inte har påverkat deras undervisning. Däremot har decentraliseringen ändrat

deras förutsättningar i fråga om idrottsmateriel och antal undervisningstimmar. Samhället och elevernas intresse och inställning förändras, men i skolan är de desamma. Elevernas behov av fostran går i vågor. Hur man väljer att lösa de problem som uppstår är beroende av lärarens egna erfarenheter och personlighet.

2.5 Skillnader i fostransrollen

”Att komma in i en idrottshall inbjuder till rörelse, men kommer man in i en engelskasal går man tyst och sätter sig för man vet hur man uppföra sig.”

– Lärare A

Tre av lärarna ansåg att det var en skillnad i lärarens fostransroll beroende på om denne undervisade i ett teoretiskt eller ett praktiskt ämne. Detta motiverades med att idrotten inbjuder till rörelse, vilket kan göra det svårt för många elever att behärska sig. En faktor ansågs även vara att klasslärare oftare får en nära relation med eleverna då de har dem i flera ämnen och under flera år. Det kan då vara svårare att vara konsekvent i sitt agerande. Dessutom är det oftast klassläraren som ska ta hand om problemen som uppstår i klasserna, därför fördjupas relationen till eleverna på ett annat sätt än om man bara har dem i idrott någon timme i veckan. Detta är tydligast för de yngre åldrarna.

Den lärare som inte såg någon större skillnad mellan teoretiska och praktiska ämnen motiverade detta med att barn alltid är desamma, det gäller bara att veta hur man ska ta dem. När man undervisar i idrott och ett teoretiskt ämne känner man till eleverna och vet hur de brukar bete sig. Den fostrande rollen blir då densamma när eleverna känner läraren och dess arbetsätt.

Tre av lärarna upplevde att vissa andra, teoretiska lärare, såg på idrotten som ett tillfälle då eleverna kunde ”leka av sig”.

”Man hör ofta av kollegor som inte har idrott att det är bra att de får springa av sig på idrotten. Det är synd tycker jag.”

– Lärare A

Ämnets status är låg, vilket kan göra det svårare att motivera för andra lärare varför ämnet är viktigt och inte bara till för att eleverna ska kunna springa av sig och sedan sitta still och koncentrerade på teoretiska lektioner. Idrottslärarna tycker sig vara bättre på att organisera stora grupper och kan ta kommando vid aktiviteter som berör hela skolan t.ex. idrottsdagar där alla elever och lärare ska delta. Då märks en klar skillnad i lärarnas ledar- och organisationsförmåga.

”De är halvdöda efter fyra minuter, då är kalabaliken igång. De kan inte ens sätta igång en brännbollsmatch.”

– Lärare B

Frustrationen över det få antalet timmar ämnet får är tydlig. En av lärarna anser att eleverna borde ha 30 minuters fysisk aktivitet varje dag och att denna tid kunde tas från de teoretiska ämnena, inte idrotten som redan har så få timmar. Detta skulle minska elevernas koncentrationssvårigheter och göra att läraren på idrotten kunde fokusera på sitt undervisningsinnehåll och därmed slippa inställningen att eleverna ”leker av sig”.

Den lärare som inte kände tendenser till att idrotten skulle vara något lektillfälle upplevde att ämnet hade hög status på skolan. Detta beror, enligt honom, mycket på att idrott och hälsa ligger i tiden. De skolor som har en idrottsprofil har lättare att höja ämnets status på skolan och därmed lättare att få resurser tilldelade sig. Dessutom har många lärare på just den skolan ett stort intresse för idrott och motion, vilket märks i deras inställning till detta skolämne.

Sammanfattningsvis ansåg tre lärare att det var skillnad i fostransrollen mellan teoretiska och praktiska ämnen. Ämnet idrott ses ofta som ett ”lekämne” av vissa andra lärare på skolan.

3. Sammanfattande diskussion

Uppsatsen syftar till att undersöka hur fostransuppdraget i Lpo 94 tolkas och implementeras i skolans undervisning.

3.1 Vad uttrycker den lokala arbetsplanen om lärarens fostransroll?

De flesta lokala arbetsplaner som undersökt saknar en tolkning av begreppet fostran. Lpo 94 är väldigt öppen och gjord för att skolorna själva ska tolka den och sätta upp sin egen

värdegrundsbas. Konsekvenserna av detta kan vara en mängd olika, men vad man kan höra i samtliga intervjuer är att lärare idag åläggs en mängd administrativa uppgifter, vilket försvårar deras faktiska arbete - undervisning och lärande. Tillsammans med att lärare utsätts för snabba och flera läroplansrevolutioner, byråkratiseringar och åläggs med uppgifter som inte har med lärandet att göra, finns inte tiden för att ta hand om eleverna. Enligt läroplanen har skolan ett tydligt fostransmål, men samtidigt minskar man utrymmet för aktören, läraren, att fullfölja sitt uppdrag.

Englunds teori om den nya tolkningsberoende fostran och dess genomslag i läroplanerna stämmer då man klart ser hur de lokala arbetsplanerna lämnar begreppet fritt för tolkning av varje enskild lärare. Fostran i skolan är mindre styrd på pappret nu än i tidigare läroplaner och målet att uppfostra eleverna till demokratiska medborgare blir svårare att nå. Alla har sin egen tolkning vilket gör att elevernas fostran blir beroende av vilken uppfattning läraren har. Denna kan i sin tur påverkas av lärarens habitus. Med habitus avses den sociala kultur och de erfarenheter en individ bär med sig, vilket genomsyrar personens uppfattning och praktiska handlande.

Carlgrens rapport antyder att skolor har svårt att arbeta utifrån sina kursplaners mål. Detta påstående går emot de svaren vi fått i vår kvalitativa intervjustudie. Dessutom jobbar våra respondenter mot de av skolan uppsatta kursmål även om de i vissa fall kommer i andra hand. Lärarna vill skapa ett intresse för idrott och hälsa. Genom detta anser vi att det blir lättare att nå de uppsatta målen. Man är samtidigt noga med att dokumentera vad som uppnåtts för varje elev och arbetar för att alla ska nå hela vägen. Eftersom eleverna har väldigt olika förutsättningar så kommer alla inte att nå samma mål men det är det som är tanken med den individualiserade skolan.

Svårigheter att dra gränser mellan hem och skolans fostran blir ännu svårare när skolan skriftligen ålägger föräldrarna att se till att deras elever följer de givna kriterierna som tider, utrustning etc.

Läraryrket blir mindre attraktivt, vilket kan leda till att de som väljer att bli verksam inom skolan inte har det intresse eller kompetens som krävs för att fungera som en fostrare av samhällsmedborgare. Enkla problem kan förstöras till stora konflikter utan lösning för att läraren saknar de kunskaper som krävs för sina elever.

Skolans värdegrund måste ständigt diskuteras för att konkretisera de problem vi ser. Genom att diskutera de olika tolkningarna finner man nya sätt att förhålla sig. Detta kan innebära både problem och möjligheter för olika skolor. Det kan leda till konflikter eller så arbetas det in mer i skolans egna värdegrund. Det kan ibland uppfattas svårt att behöva arbeta igenom de eventuella problem och tolkningar som uppstår, därför kan det vara enklare att sträva efter gemensamma regler för hela skolan. Frågan är om detta leder fram till den utveckling vi vill ha av skolans och lärarnas kompetens.

3.2 Hur tolkar idrottsläraren begreppet fostran?

Det är stora skillnader mellan de äldre och yngre lärare vi intervjuat. Eftersom det inte är definierat i läroplanen så blir det lärarens subjektiva tolkning som styr. Samtliga lärare talar ändå mer om en socialisering av eleverna än om fostran. Prestationerna i idrotten är inte det viktigaste.

Vi anser att det är konstigt att det inte definieras i läroplanen utan att det är fritt för egen tolkning. Det vore bra om detta togs upp under lärarutbildningen, vilket skulle skapa en tryggare lärarkår i framtiden. Fostran är ett så pass laddat begrepp och det kräver mycket av lärarna.

Colnerud diskuterar om att ersätta fostransbegreppet med värdepedagogik. Vår undersökning visade att ingen av lärarna ansåg att begreppet fostran klingade negativt. Vi anser att det är lättare att tolka fostran än värdepedagogik även om svaren inte blev exakt lika. Om man ser till den definition som vi gjort ligger inte respondenternas speciellt långt därifrån. Ingen av dessa tänker heller på att de fostrar i undervisningen, utan det finns ständigt med. Vi anser att idrotten är en bra plats att fostra eleverna på. Hela tiden uppstår nya problem att lösa. Om något inträffar så stannar man upp och går tillbaka till det vad som hände och hur det skulle kunna ha gjorts annorlunda. Då får eleverna själva tänka efter. Det är bra att få med eleverna i det arbetet. Carlgren påstår i sin rapport ”*Samtal för förändring*” att ett elevaktivt arbetssätt förhindras av att det finns en kursplan. Vårt förslag är att eleverna ska vara med och utforma kursplanerna. De lär sig mycket om hur skolan fungerar och även att de får ta lite ansvar. Detta ansåg en respondent var väldigt viktigt i idrottsundervisningen.

3.3 Hur implementerar idrottsläraren fostransbegreppet i sin undervisning?

De yngre lärarna tänker inte på att de fostrar eleverna medan för de äldre är det viktigt att de lyssnar på vad de säger. De yngre lärarna ser inte sin roll som auktoritär som det viktigaste i undervisning medan de äldre ser sin auktoritet som en förutsättning för undervisningen. Det är ett tydligt tecken på att den individuella uppfostran och erfarenhet genomsyrar den egna undervisningsmetoden. Rent logiskt borde den förmedlingspedagogiska inställningen ”ärvas” men förändringen av samhället och föräldrarna förändrar pedagogiken. Skolan måste därför följa med samhället för att det inte ska uppstå krockar. Ju tryggare man är i sin lärarroll desto mer öppen kan man vara för de samhälleliga faktorer som påverkar och förändrar skola och elever.

Varje undersökt skola har en handlingsplan för allvarliga situationer, t.ex. mobbing och skadegörelse, men när det gäller de dagliga fostrande arbetet finns inga riktlinjer. Som Mathisson och Campbell tar upp i sina studier finns en osäkerhet i gemensamma moraliska värderingar som visar sig i att lärare inte känner sig helt trygga i sitt agerande. Det blir ens personliga uppfattningar som styr vilket samtliga respondenter bekräftar i intervjuerna. Det diskuteras på konferenser men alla lärare har sitt eget sätt att hantera de situationer som uppstår. Vi anser att det är viktigt med denna diskussion som ändå förs i kollegiet. Om detta inte sker anser vi att det finns en risk för att läraren tror att de problem som uppstår beror på en själv och att ingen annan har dessa problem. Man går tillbaka till sitt klassrum utan att känna stöd från sina kollegor då dessa inte heller vågar ta upp sina problem. Respondenterna berättar att det ständigt pratas om ”problemelever” men detta tror vi oftast bara resulterar i en klapp på axeln och ingen praktisk hjälp. Våra egna erfarenheter säger att det krävs mycket av en person att be om hjälp, medan det är lättare att ta emot den om det ges självmant.

Englund diskuterar den styrda fostrans övergång till en mer utvecklad sådan. Vi ser att det är mycket upp till läraren hur villig den är att förändra sin fostransroll efter de nya framtagna läroplanerna. Statens tidigare krav på skolan och lärarnas fostran av eleverna har övergått till de enskilda lärarnas personliga ansvar. De äldre respondenterna uttrycker en tydligare vilja att fostra sina elever mot sina egna värderingar såsom uppförande och attityd, medan de yngre gärna talar om grupprocesser och rörelseglädje som primära fostrande uppgifter. Just uppförande handlar mycket om vad som är samhällets norm och går tillbaka till de äldre läroplanernas styrning mot en tydligare demokratisk, och i vissa fall kyrklig, fostran. De lärare som själva upplevt denna fostran i sin skolgång och sedan praktiserat detta i ett antal år

verkar ha en mindre vilja att ändra sitt sätt. De talar om att ”det var bättre förr”, medan de yngre lärarna har kommit in i en fostransroll som liknar sin egen uppväxt och därför inte anses vara lika styrande och problematisk. Precis som Englund påpekar kan det dröja ett antal år innan idrottslärare har en gemensam uppfattning om vad som är just deras fostrande uppgift.

Lindblads sammanställning visar på att skolan återskapas av dem som vistas i den. Vi anser att det inte skrivs mycket positivt i medierna om skolan och därför har många för dålig kunskap om hur dagens skola ser ut. Föräldrarnas förmåga att ta ansvar för sina barns fostran visar sig i hur de beter sig i skolan. De barn vars föräldrar inte känner ett lika stort behov av kontakt med skolan, som andra föräldrar, upplevs ofta ha problem med sin socialisering. Idrottslärarna kan tycka att de är svårt att veta hur mycket ansvar de kan och får ta för dessa elevers fostran samtidigt som de ställer sig frågan om hur mycket resurser för detta som finns på skolan. Om inte lärarna eller andra vuxna på skolan är konsekventa och starka i sitt ”fostransagerande” kan eleverna sätta sina egna sociala regler. Då blir det som Alshaimers diskussion om den abdikerade vuxenvärlden där barn fostras av barn.

3.4 Hur har idrottslärarnas personliga erfarenheter med avseende på fostran och skolans utveckling påverkat deras undervisning?

I samband med revideringen av läroplanen Lgr 69 till Lgr 80 och framförallt i Lpo 94 tas det mer hänsyn till elevernas individuella ryggsäckar d.v.s. vad man har med sig innan man börjar skolan. Kanske är det denna form av individualisering av den tidigare fostransrollen som gör det svårt för lärare att kunna tolka och förstå vilken roll man har för elevernas fostran.

Hos de yngre lärarna kan man se en mer flexibel och tolerant inställning till fostran i skolan. Man använder sig av begreppet på ett mer undermedvetet plan än vad de äldre lärarna gör. Det primära är att eleverna ska ha roligt och vara intresserade samtidigt som de lär sig att ta vara på varandra. Läraren behöver inte hela tiden leda dem framåt, utan kan vara ganska osynlig och kliva in när det behövs. De äldre lärarna har själva upplevt en rad förändringar i skolans värld och vill helst att eleverna vet vad som gäller redan innan de startar lektionen. Läraren är för dem mer av en frontfigur som sätter upp regler för vad som tolereras under lektionen. Alla strävar efter samma mål, men de går olika vägar för att nå målen.

Lpo 94 präglas som bekant av målstyrning, vilket genomsyrar de lokala arbetsplanerna med sina öppna tolkningar och lägger ansvaret på läraren att göra som den tycker för att gå framåt i sin undervisning. Kanske var det lättare att vara konsekvent i sin fostransroll när läro- och arbetsplaner tydligt innehöll vilka moment och övningar som skulle utföras av eleverna. Och framförallt när skolans fostransmål följde samma riktlinjer över hela Sverige.

Decentraliseringen av skolan gjorde det fritt för varje kommun att ålägga skolan vilken linje man ville följa. Därmed fick läraren ett större spelrum när det gäller fostran och det visar sig tydligt i dagens skola, där både lärare och elever upplever det lokala arbetsklimatet på olika sätt. I den svenska skolhistorien kan man tydligt läsa om hur skolan skulle vara "en spjutspets in i framtiden", frågan är bara om lärarstudenter får den utbildning och säkerhet som krävs för att kunna tolka begreppet fostran och göra det till sitt eget.

Fostran verkar vara ett vitt begrepp som utnyttjas och utvecklas beroende på vem som använder sig av det. Då de flesta gärna vill ha ett finger med i spelet om skolan blir det en splittring om vad skolan står för, vilken fostransroll och värdegrund den har. Trots att en lärare kan vara trygg i sin roll, finns det andra lärare på samma skola som vacklar, vilket leder till att eleverna upplever denna osäkerhet och kan utforma sina egna regler och sin egen toleransnivå. Om begreppet definierades tydligt av varje skola skulle den grundläggande säkerheten stärkas och man kunde kanske uppnå målen med att forma eleverna till demokratiska samhällsmedborgare.

Maltén och Mathison påpekar i sin studie att skolan har tagit en del av hemmens uppgifter när det gäller fostran p.g.a. att de inte lyckas med detta. Den troligtvis viktigaste enheten i barnets fostran, familjen, har försvagats. Vi tror att detta kan bero på sämre ekonomi, mindre tid för barnen, färre stödjande släktingar till följd av fler skilsmässor och fler ensamstående vårdnadshavare, har bidragit till detta. Flera av respondenterna talar om att det är svårt att se var gränsen mellan skolans och hemmets ansvar går. Det är fritt för läraren att tolka detta. När det gäller barn i problematiska hem kan det vara viktigt att läraren tar ett större ansvar för fostran i skolan och då är det ännu svårare att veta om man går för långt. Vi anser att det på lärarutbildningen bör tas upp var gränsen bör gå så att lärarna känner sig tryggare. Dessutom borde begreppet fostran definieras i läroplanen så att det inte blir upp till varje skola att tolka detta. De äldre respondenterna uttryckte en klarare bild av den medvetna fostran än de yngre. Detta anser vi beror på att de har större erfarenhet av arbetet samt att de själva hade en annan

form av fostran i sin skolgång. Dessutom tyckte de respondenter som hade egna barn att den erfarenheten lärt dem mycket om hur barn fungerar.

3.5 Hur skiljer sig idrottslärares fostransroll från fostransrollen för lärare i teoretiska ämnen?

Lärare A som är två ämneslärare på heltid upplever att det är skillnad. I det teoretiska ämnet är det enklare för eleverna att behärska sig, medan idrotten inbjuder till mer rörelse. I övrigt anser alla att det är hur man bemöter barnen som har betydelse eftersom barnen är de samma. De andra ämneslärarna verkar anse att idrottsämnet är till för lek. De kan inte se de pedagogiska kunskaper som krävs för ämnet. Vi tror att motorisk utveckling inte skattas lika högt som den intellektuella. Lärare B hänvisar till ett exempel där ämneslärare inte klarar av att ansvara för t.ex. en brännbollsmatch på en idrottsdag. Fostran är ett väldigt laddat och subjektivt begrepp, vilket syns tydligt i detta exempel. Teoretiska ämneslärare kan ha sin syn på fostran i klassrummet, medan skillnaden i idrottens klassrumskultur, som faktiskt finns, upplevs som negativ och på en lägre nivå. Därav inställningen att idrotten fungerar mer som lek än som pedagogisk arena.

De flesta lärare vi intervjuat är inga auktoriteter. De tar gärna ett steg tillbaka för att eleverna själva ska få lära sig hur man beter sig. Drömscenariot är att allting fungerar utan att läraren måste vara som en hök över eleverna. Samtliga lärare upplever sig ha några elever som ständigt måste passas på eller som lyser med sin frånvaro på idrottslektionerna. Trots att man gärna vill ha elevernas synpunkter och samarbete kan det vara svårt när eleverna väljer att vara passiva. En av respondenterna uttryckte tydligt en skillnad i pojkar och flickors uppträdande. Han ansåg att fostran skiljde sig i att lyckas bryta flickors starka gruppberoende. Om en flicka valde att inte gå på idrotten, drog hon med sig ett antal kompisar. Pojkarna hade inte problem med att närvara och delta i den planerade aktiviteten, men de måste lära sig att *”inte slå kompiserna som tog bollen”*.

Respondenterna anser att om det är någon skillnad mellan att undervisa i klassrum och i en idrottshall så är det senare svårare. Idrotten inbjuder till rörelse och man måste ständigt samarbeta med andra. I ett klassrum vet eleverna oftast hur de ska bete sig. I en idrottshall är det annorlunda. Det är inte ständigt någon som ser vad de gör utan de har mer frihet. Vi anser att detta är bra men något man måste tänka på som lärare. Alla barn klarar inte av denna frihet och behöver tydligare regler än dom som redan finns. Vi anser även att det är viktigt att alla

lärare på skolan ha samma regler annars kan det bli svårt för eleverna att veta hur de ska bete sig.

Enligt några av idrottslärarna som ingick i intervjustudien känns fostransrollen svår att definiera. Man anser sig inte ha den kunskap och kompetens som krävs inom vissa områden t.ex. konflikthantering, ledarskap och psykologi. Därför bör lärarutbildningen sträva efter att utveckla lärarnas yrkesetik och förmedla en tydlig värdegrund för elevernas fostran. Eftersom läroplanen kan tolkas på olika sätt är det viktigt att nyutexaminerade läraren har en så tydlig bild som möjligt av skoletiken och sina egna värderingar och normer.

3.6 Slutsats

De lokala arbetsplanerna uttrycker ingen direkt tolkning av begreppet fostran. Detta kan leda till en osäkerhet bland lärare då deras egen tolkning och subjektiva uppfattning styr. Uppgifter som kan tolkas som fostrande av eleverna finns i arbetsplanerna, men dessa är olika på olika skolor. Ingen av idrottslärarna tolkar begreppet fostran som något negativt och hävdar att det handlar om socialiseringen av eleverna. Ju större erfarenhet man har, desto enklare blir det att hitta sitt eget arbetssätt.

Vidare kan man konstatera att implementeringen av fostran i undervisningen sker kontinuerligt, mycket på grund av ämnets natur. Idrotten inbjuder till rörelse och det är viktigt att både elever och lärare har gemensam uppfattning om hur man ska bete sig. De äldre lärarna kan ibland fostra eleverna mer medvetet än de yngre. Idrottslärarna upplever det svårt att veta var gränsen för var hemmens ansvar respektive skolans ansvar för eleverna går. Trots utvecklingen av begreppet fostran i läroplanerna har detta inte påverkat undervisningen nämnvärt. Det har däremot decentraliseringen av skolan gjort. Olika kommuner ger skolan olika förutsättningar, vilket speglas i resurser, antal timmar etc. Elevernas intressen följer samhällsutvecklingen och förändras ständigt, i nuläget är hälsa och ideal ”i ropet”.

Tre av lärarna ansåg att det var en skillnad i teoretiska och praktiska ämnen, då idrotten ofta ses som ett ”lektillfälle” av andra ämneslärare. Då idrottslärare kan uppleva sig som ensamma om problematiken med fostran i skolan, kunde en bättre kommunikation lärare emellan underlätta arbetet och stödja lärarindividerna.

Som lärare behöver man vara ett så bra etiskt och moraliskt föredöme som möjligt. Skolan har en unik fostransuppgift, vilket borde ses som ett mål istället för ett delmål i undervisningen. Man måste inte framhålla individualisering till varje pris utan känna av hur och när man ska gå in och styra undervisningen. Det enda sättet att lära sig denna känsla för när eleven är redo är på lärarutbildningen, och då inte enbart på praktiken utan även i utbildningens kurser. Detta innebär att studenterna bör medverka mer vid planeringen av kurserna och påverka innehållet mer så man får med saker som känns viktiga för lärarstudenterna. För att kunna utföra fostransuppdraget tror vi man måste vara säker på sig själv och trygg i sin yrkesroll. Tryggheten bottenar i kunskapen som man får på utbildningen och målet för alla borde vara att examinera duktiga, engagerade lärare.

Vi anser att hemmen inte tar ett lika stort ansvar och inte heller har möjlighet till det när det gäller barnens fostran. Detta beror på att båda föräldrarna oftast arbetar och att barnen tillbringar mer tid i t.ex. förskola, skolan, på fritidshem, hos dagmamma och i idrottsrörelsen än tillsammans med föräldrarna. Det är förvånansvärt att individens utveckling skulle vara den styrande faktorn för demokratisk medborgarfostran. Kanske kan det ha en betydande roll att familjeförhållandena såg annorlunda ut, mer tid fanns för att ge barnen grundläggande trygghet och värderingar.

3.7 Fortsatta studier

För att kunna dra generella slutsatser och få en verklig bild av fostran i den svenska skolan måste en större undersökning göras. Skillnaderna mellan de lägre och högre åldrarna i grundskolan skulle tydliggöras om fler lärare intervjuades eller deltog i enkätundersökningar.

Förslagsvis kan man undersöka skillnader i uppfattning mellan manliga och kvinnliga lärare, försöka få en djupare insikt i skillnader mellan klasslärare och ämneslärare.

Det vore även spännande och intressant att undersöka hur föräldrar ser på skolans fostransuppdrag genom intervjuer och/eller enkäter. Genom att jämföra deras uppfattning av denna problematik skulle ett antal betydande faktorer kunna kartläggas.

Existerande forskning

Sökning

Ämnesord	Synonymer
Fostran	Uppfostran
Genus	
Examensarbete	
Idrottslärare	
Skola	Skolan
Undervisning	Gymnastikundervisning, samundervisning
Sociokultur	
Etik	Värdering
Moral	
Föräldrar	

Dessa ord, eller begrepp, är centrala i syftet och i undersökningen. På grund av svårigheten att finna relevant forskning har inga ord valts bort. Sökningarna har gjorts på IH:s bibliotek, Lärarhögskolans bibliotek och Libris. Viss tidigare forskning har funnits genom referenslista i annan forskning som använts.

Databas	Söksträngar	Antal träffar
Idrottshögskolans Bibliotekskatalog (IRIS)	Fostran + genus	6
	Examensarbete + genus	10
	Genus + idrottslärare	3
	Fostran + skola + genus	1
	Undervisning + genus	7
	Gymnastikundervisning	42
	Samundervisning	47
	Uppfostran	99
	Etik + fostran	3
	Etik + skolan	25
	Fostran + skolan	9
	Moral + skolan	9
	Etik + föräldrar	1
	Värdering + skolan	14
	Forskning + etik + skolan	1
	Uppfostran + skolan	5
	Uppfostran + lärare	2
Sociokultur	6	
Lärarhögskolans Bibliotekskatalog	Fostran + genus	1021
	Examensarbete + genus	1395

	Genus + idrottslärare	973
	Fostran + skola + genus	2732
	Undervisning + genus	31
	Gymnastikundervisning	4
	Samundervisning	490
	Uppfostran	0
	Etik + fostran	1411
	Etik + skolan	3101
	Fostran + skolan	2691
	Moral + skolan	2796
	Etik + föräldrar	1879
	Värdering + skolan	2647
	Forskning + etik + skolan	3101
	Uppfostran + skolan	3096
	Uppfostran + lärare	2114
Libris	<i>Fostran + genus</i>	0
	<i>Examensarbete + genus</i>	0
	<i>Genus + idrottslärare</i>	0
	<i>Undervisning + genus</i>	0
	<i>Gymnastikundervisning</i>	92
	<i>Samundervisning</i>	81
	<i>Uppfostran</i>	5191
	<i>Sociokultur</i>	0
	<i>Uppfostran + skola</i>	2
	<i>Etik + fostran</i>	0
	<i>Etik + skolan</i>	1
	<i>Fostran + skolan</i>	0
	<i>Moral + skolan</i>	1
	<i>Etik + föräldrar</i>	1
	<i>Värdering + skolan</i>	0
	<i>Forskning + etik + skolan</i>	1
	<i>Uppfostran + skolan</i>	1
	<i>Uppfostran + lärare</i>	0

Det finns mycket material, men detta är gamla texter, t.ex. om uppfostran från början av seklet. Svårigheten ligger i att begränsa materialet till vårt ämne, därför går många sökträffar bort och kvar finns inte så mycket tidigare forskning som handlar om just fostran i skolan. Högskolornas databaser är de som passar bäst, d.v.s. de som har pedagogisk anknytning. Förutom dessa sökningar ligger vår egen litteraturstudie (B-uppsats) till grund för arbetet.

Bäddning

Berätta var du kommer ifrån, om du har familj, var du bor.
Vad har du för utbildningsbakgrund?
Varför och när kom du på att du ville utbilda dig till idrottslärare?
Vad hade du för förväntningar på arbetet i skolan?
Har du egna barn?
Vilka läroplaner har du undervisat under och haft själv i din skolgång?

Lpo-94 och fostran

Är du bekant med Lpo-94?
Hur tolkar du begreppet fostran?
Vad anser du om begreppet?
Använder du dig av det i din undervisning?
Är det något du diskuterat och funderat på tillsammans med kollegor?
Är det något som kommer automatiskt?
Outtalat sätt att arbeta?
Upplever du en skillnad på detta begrepp nu jämfört med tidigare år du undervisat?
Både med avseende på läroplaner och verkligheten
Begreppet försvann i Lgr-80 och kom tillbaka i Lpo-94, tankar om det?
Varför tror det är så, tankar om det?

Personligt

Kan det påverka dig i din undervisning att du har egna barn?
Något du funderat på eller ser skillnader hos kollegor?
Har ni ett bra samarbete med hemmet?
Om ja- hur
Om nej- varför inte
Lägger du upp din undervisning (med avseende på fostran) annorlunda om du har olika;
*Elever (*flickor eller pojkar*)
*Gruppstorlek och sammansättning
Tror du att du betar dig annorlunda, sett skillnader hos kollegor?
*Val av aktivitet
Finns det olika klasser som du vet är ”jobbiga” som du funderar extra mycket på fostran inför?
Om ja- hur tänker du då?

Avslutning

Vad är ditt mål med undervisningen?
Har detta förändrats genom åren?
Vad är ditt drömscenario för dig och eleverna?
Beteende, medel, andra ämnen etc
Hur ser du på framtidens skola?
Lärare, personal, elever, medel, etc

Lärare A:

Är 26 år och kommer ursprungligen från Jokkmokk. Gick på idrottsgymnasium i Dalarna och senare GIH Örebro. Hade en idrottslärare på gymnasiet som förebild, som hade ett stort inflytande, vilket ledde till att han blev idrottslärare själv. Jobbat som idrotts- och Engelskalärare för åk 1-9 i två år. Han har inga egna barn.

Lärare B:

Är 61 år och kommer ursprungligen från Ungern. Han tog examen från idrottslärarutbildning i Österrike 65 och flyttade till Sverige 66. Här gällde inte hans lärarutbildning så han sökte till GIH i Stockholm och var klar med sin utbildning 1970. Han har jobbat som lärare i drygt 35 år. Som ung hade han ett stort idrottsintresse och bestämde sig på gymnasiet för att bli idrottslärare. Han jobbar nu även som vikarierande lärare i tyska och geografi. Han undervisar i åk 6-9. Han har två egna vuxna barn.

Lärare C:

Är 32 år och är uppfödd i Hudiksvall. Gick förskollärarutbildning med inriktning mot lek, idrott och hälsa, på IH i Stockholm. Idrott har varit största intresset, har även ett stort intresse för barn. När dessa två gick att kombinera i ett yrke blev idrottslärare ett naturligt val. Har jobbat som idrottslärare i tio år och undervisar åk f-6. Han har tre barn i åldrarna 8-3 år.

Lärare D:

Är kring 50 år och född i Göteborg. Han gick Lärarutbildningen på GIH i Stockholm mellan 76-78. Idrott har alltid varit ett stort intresse och redan på mellanstadiet ville han bli idrottslärare. Han har jobbat som idrottslärare i 27 år och undervisat på samtliga stadier, grundskola och gymnasium. Undervisar nu i åk 2-9. Han har två egna barn i de övre tonåren.